

Brede leeromgeving in Antwerpen: visietekst

Datum: 6 februari 2015

Van: CS

Betreft: Brede leeromgeving

Inleiding

De grootstedelijke Antwerpse context brengt heel wat uitdagingen met zich mee, ook voor onze kinderen en jongeren. We willen hun ontwikkelingskansen vergroten, hun ervaringswereld uitbreiden en hen laten opgroeien tot competente, actieve burgers. Dit vraagt een integrale, gecoördineerde aanpak met een duurzaam netwerk van verschillende partners. De brede leeromgeving biedt hierop een antwoord. Verschillende organisaties, uit verschillende sectoren, werken duurzaam samen om maximale ontwikkelingskansen te bieden aan kinderen en jongeren. Binnen deze context is er een vanzelfsprekende samenhang en overgang tussen formeel en informeel leren, tussen expliciet en impliciet leren.

De al gekende term ‘brede school’ wordt tegenwoordig vaak gebruikt voor een school die haar eigen werking verrijkt door samenwerking met partners. Met de ‘brede leeromgeving’ zetten we een stap verder en streven we naar een ruimer samenwerkingsverband tussen verschillende lokale partners.

Een brede leeromgeving is een net- en sectoroverschrijdend samenwerkingsverband tussen verschillende lokale partners zoals scholen, jeugdwerk, sportverenigingen, musea, bibliotheken, buurt- en welzijnsorganisaties, socio-culturele verenigingen, bedrijven enz. Binnen de brede leeromgeving worden in de vrije tijd en op school maximale ontwikkelingskansen gecreëerd voor alle kinderen en jongeren.

De brede leeromgeving draagt bij aan een aantal elementen die een positieve impact hebben op het terugdringen van de ongekwalificeerde uitstroom, zoals vergroten van het welbevinden van leerlingen, verhogen van de leermotivatie van kinderen en jongeren, en ouderbetrokkenheid. Met de brede leeromgeving beogen we o.a. een gevarieerder en toegankelijk aanbod voor leerlingen, kinderen en jongeren, het verhogen van hun binnen- en buitenschoolse participatie en het verbreden van hun interessevelden. De brede leeromgeving biedt extra kansen aan kansarme kinderen en jongeren, maar evenzeer aan kinderen uit gezinnen waarvan de beide ouders werken, bijvoorbeeld door het aanbod van een zinvolle vrijetijdsbesteding.

1. Kenmerken van de brede leeromgeving

Onderstaande kenmerken zijn gebaseerd op het Vlaamse Referentiekader Brede School¹, met eigen accenten. De brede leeromgeving heeft vijf globale kenmerken:

- Lokaal en contextgebonden
- Brede en maximale ontwikkeling staat centraal
- Sector- en netoverschrijdend
- Samenwerking gaat verder dan afnemen van bestaand aanbod
- Structureel

1.1. Lokaal en context gebonden

De focus op de directe omgeving van kinderen en jongeren, maakt al duidelijk dat een brede leeromgeving context gebonden is. De aanwezige voorzieningen, de noden van kinderen, jongeren en hun ouders, de eventuele hiaten in het aanwezige aanbod, de opportuniteiten, ... verschillen van buurt tot buurt. De concrete inhoud van een lokale samenwerking, zal dus ook verschillen van buurt tot buurt.

1.2. Brede en maximale ontwikkeling van kinderen en jongeren

Eén ding hebben alle brede leeromgevingen gemeen: de samenwerking staat ten dienste van de brede en maximale ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren. De brede leeromgeving is een antwoord van lokale actoren op lokale noden en opportuniteiten met betrekking tot de maximale ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren. Om dit te concretiseren worden in het Vlaamse referentiekader Brede School vijf kernaspecten van maximale ontwikkeling vermeld:

- **Gezondheid** gaat zowel over lichamelijk als geestelijke gezondheid. Het gaat om het aannemen van een gezonde levensstijl. Ook continuïteit ervaren in opvoeding en verzorging valt hieronder.
- **Veiligheid** is ruim te interpreteren. Het houdt fysieke veiligheid in maar ook het ervaren van geborgenheid, onvoorwaardelijke liefde, respect, aandacht, grenzen, Het gaat om veiligheid thuis en buitenshuis.
- **Maatschappelijke participatie** wil zeggen dat kinderen en jongeren actieve betrokkenheid tonen bij de omgeving en de maatschappij om hen heen. Het gaat om 'meedenken' en 'meedoen', om een actieve betrokkenheid bij de naaste omgeving, positief gedrag en burgerschap.
- **Talentontwikkeling** betekent dat kinderen en jongeren onderwijs kunnen genieten en een opleiding krijgen, de vrijheid hebben om te spelen, de mogelijkheid hebben om hobby's, sport, cultuur en ontspanning te ontdekken en te beleven. Dit aspect benadrukt eveneens het belang van plezier binnen de talentontwikkeling, en binnen de brede leeromgeving.
- **Vorbereiding op de toekomst** houdt het halen van een diploma in, werk vinden, in eigen levensonderhoud kunnen voorzien in. Een stimulerende leefomgeving kunnen ervaren hoort hier ook bij.

Hoe de brede leeromgeving concreet aan deze kernaspecten werkt, wordt in het samenwerkingsverband overeengekomen met alle partners.

1.3. Sector- en netoverschrijdend

Uit de bovengenoemde vijf kernaspecten blijkt duidelijk dat sector- en netoverschrijdende samenwerking noodzakelijk is. Het nastreven van deze kernaspecten van ontwikkeling houdt immers duidelijk een maatschappelijke opdracht in ten aanzien van alle sectoren en organisaties betrokken bij de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Een brede ontwikkeling van kinderen en jongeren is iets dat één sector alleen niet gerealiseerd krijgt.

Een brede leeromgeving werkt bij voorkeur aan elk van de vijf kernaspecten. Zo biedt ze het meeste garantie dat kinderen en jongeren zich maximaal ontwikkelen. Uiteraard kan ze niet alles tegelijk aanpakken. De lokale context is bepalend voor welke doelen voorrang krijgen: welke noden zijn er plaatselijk, welke kinderen of jongeren vragen net meer aandacht dan anderen, welke mogelijkheden biedt de buurt, welke verenigingen zijn er in de buurt, welke partners werken (nog niet) samen, ...

Ook aspecten zoals tradities in de buurt, de openbare ruimte, beschikbare infrastructuur, de gezinnen die er wonen, ... bepalen mee de prioriteiten en de planning van een brede leeromgeving.

De samenwerking tussen de partners spitst zich toe op thema's die aanleunen bij de werking en doelstellingen van alle betrokken partners en die in het belang zijn van hun doelgroep. Rond sommige thema's zullen bepaalde partners (uit bepaalde sectoren) in het partnerschap

intensiever samenwerken dan de andere partners, aangezien het meer aansluit bij hun gehele werking. Iedere brede leeromgeving, ieder samenwerkingsverband zal er anders uitzien, op basis van de lokale context en noden, de partners en hun doelstellingen.

Kinderen, jongeren én hun ouders zijn de voornaamste belanghebbenden bij de werking van de brede leeromgeving. De werking moet dan ook afgestemd zijn op hun noden. Verder dan dat, betracht de brede leeromgeving de kinderen, jongeren én hun ouders ook actief te betrekken in het samenwerkingsverband. Ze zijn niet enkel de doelgroep van, maar ook partner in de samenwerking.

1.4.Samenwerking

Samenwerking overstijgt in dit project het louter afnemen van het al bestaande aanbod (educatief aanbod bibliotheken, aanbod voor kinderen en jongeren in CC's, scholenaanbod van musea, ...) of louter openstellen van infrastructuur. De samenwerking leidt tot co-creatie en coproductie waarbij de partners in minimale versie het bestaande aanbod via afstemming en samenwerking aanpassen aan de noden van de doelgroep en in maximale versie samen een nieuw aanbod, een nieuw initiatief, een nieuwe werking ontwikkelen. Voorbeelden van samenwerking kunnen zijn dat een bestaand aanbod in overleg en vanuit afstemming tussen de partners wordt aangepast of uitgebreid in functie van de noden van de specifieke doelgroep, of dat verschillende partners samen een nieuw aanbod of een nieuw initiatief ontwikkelen.

Alle partners werken op een gelijkwaardige manier samen. De samenwerking moet voor elk van de partners een winsituatie betekenen, zoals een beter bereik van de eigen doelgroep, het mee realiseren van de eigen doelstellingen, toegang tot infrastructuur, een levensechtere leercontext, visieontwikkeling, Elke partner is ook bereid tot engagement.

Zowel de winst als het concrete engagement kunnen uiteraard verschillen van partner tot partner. Niet elke partner hoeft voor alles en altijd mee rond de tafel te zitten. Er kunnen werkgroepen ontstaan of bilaterale samenwerkingen. Iedere partner participeert vanuit zijn eigenheid. Zo zal een organisatie die voornamelijk werkt met vrijwilligers op een andere manier kunnen participeren dan een stedelijke dienst of een professionele organisatie. Ieder geeft wat hij kan in de samenwerking.

1.5.Structureel

We beogen met de werking 'brede leeromgeving' geen kortdurende samenwerkingsinitiatieven of projecten, maar duurzame samenwerkingsverbanden. Het contact tussen de partners, de afstemming, de samenwerking, de netwerking wordt structureel ingebed in de reguliere werking van de betrokken partners.

2. Criteria voor 'brede leeromgeving'

We streven dus naar lokale, contextgebonden, sector- en netoverschrijdende, structurele samenwerkingsverbanden die werken aan brede en maximale ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren.

De samenwerkingsverbanden 'brede leeromgeving' voldoen aan onderstaande-richtinggevende- criteria:

2.1.Vorm en organisatie

- de initiële samenwerking omvat minstens drie partners uit verschillende sectoren en streeft naar een (geleidelijke) uitbreiding van het aantal partners.

- er is een coördinator die het geheel van de werking overkoepelt, faciliteert en opvolgt
- de werking verloopt planmatig en wordt uitgezet op zowel lange, middellange als korte termijn
- structurele samenwerkingsverbanden zijn geen projecten (en dus niet afgebakend in de tijd), maar duurzame, langdurige werkingen die ingebed worden in de reguliere werking van de betrokken partners

2.2. Inhoud van de samenwerking

- maximale ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren staan centraal.
- de partners formuleren heldere, gezamenlijke doelen binnen het samenwerkingsverband. Deze doelen sluiten aan bij de eigen doelstellingen van de partners. Er is sprake van een win-win voor de betrokken partners.
- de doelen zijn gebaseerd op bestaande noden bij leerlingen, kinderen, jongeren en hun ouders. Op basis van reflectie en evaluatie worden de doelen bijgesteld in functie van de noden van de doelgroep.
- de samenwerking tussen de partners overstijgt het louter afnemen van het bestaand aanbod (educatief aanbod bibliotheken, aanbod voor kinderen en jongeren in culturele centra, scholenaanbod van musea, ...).
- de samenwerking is een buurtgerichte samenwerking: er is een duidelijke band met de omgeving in doelen, acties en partners
- er worden verbindingen gelegd tussen
 - impliciet en expliciet leren
 - verschillende partners en locaties met een werking of aanbod gericht op kinderen en jongeren
 - verschillende contexten en omgevingen waarin kinderen en jongeren zich bewegen

3. Bestaande initiatieven

Er bestaan al heel wat initiatieven die te kaderen zijn binnen een brede leeromgeving. Er zijn vele sectoroverschrijdende samenwerkingsverbanden die bijdragen aan de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren. Daarnaast zijn er ook enkele domeinen die zich zeer goed lenen tot lokale, structurele, sectoroverschrijdende samenwerking en waar momenteel ook op ingezet wordt, zoals:

- Voor- en naschoolse opvang
- Vakantieopvang
- Toeleiding van jongeren naar vrijetijdsbesteding

Deze samenwerkingen worden momenteel al opgenomen binnen andere initiatieven van de bedrijfseenheid 'cultuur, sport, jeugd en onderwijs', waarbij er vier trajecten ook expliciet bedrijfsbreed worden aangepakt (vakantieopvang, de vrijetijdsbemiddelaars, participatie van mensen in armoede en taalrijke omgeving).

Binnen de vakantieopvang streven we bijvoorbeeld naar een betere afstemming en samenwerking tussen de verschillende sectoren van de bedrijfseenheid 'cultuur, sport, jeugd en onderwijs' en externe partners.

Daarnaast lopen nog andere initiatieven die gericht zijn op de ontwikkeling van kinderen en jongeren, met samenwerking tussen de sectoren cultuur, sport, jeugd en onderwijs, en waarbij de stad het samenwerkingsverband ondersteunt (al dan niet financieel).

Enkele voorbeelden:

- lokale samenwerking jeugdcultuur: de themadag ‘jeugdcultuur’ van 25 september 2014 gaf het startschot van lokale samenwerking in het district op het vlak van jeugdcultuur. In eerste instantie een samenwerking tussen CS-diensten en -medewerkers van de sectoren cultuur, jeugd en onderwijs, op termijn een uitgebreide samenwerking met ook sectoren zoals sport, en niet-stedelijke partners.
- Vernieuwing van bibliotheken waarbij verschillende partners betrokken zijn bij het vormgeven van de nieuwe concepten:
 - bibliotheek Linkeroever waar jongeren een expliciete doelgroep zijn, en waar wordt samengewerkt met o.a. Formaat in functie van een goed aanbod.
 - bibliotheek Groenenhoek: de vernieuwde bibliotheek de Vertellerij (Groenenhoek) als kinder- en jeugdbib en als ontmoetingsplaats voor kinderen en hun ouders. De bibliotheek wil activiteiten aanbieden voor kinderen, in samenwerking met de jeugddienst. De bibliotheek gaat gesprekken aan met de scholen in de buurt in functie van samenwerking.
 - de samenwerking tussen buurtschool Klavertje Vier en Kras (Berchem) waarbij medewerkers van Kras één lestijd per week een activiteit ‘spelend leren’ begeleiden. Voor de leerlingen een meerwaarde aangezien er gewerkt wordt aan sociale vaardigheden, voor Kras een meerwaarde aangezien het een vorm van vindplaatsgericht werken is, voor de school een meerwaarde aangezien er gewerkt wordt aan de sociale contacten tussen de leerlingen en er een constructieve vorm van spelen op de speelplaats wordt aangeleerd wat het pesten moet tegengaan. De werking is opgenomen in de convenant die Kras heeft met de stad en waarvoor Kras gefinancierd wordt.
 - de ‘schoolprojecten’ van het onderwijsbeleid van de stad die specifiek focussen op samenwerking met partners in functie van het verbreden van de leeromgeving van kinderen en jongeren, bijvoorbeeld het project van Marco Polo. Ze kiezen er expliciet voor om in te zetten op samenwerking met de buurt in functie van maximale ontwikkelingskansen van de leerlingen: stages in het rusthuis in de buurt, samenwerking met partners zoals buurtsport en De 8 vzw in functie van een vrijetijdsaanbod, organiseren van een vintage-markt voor de buurt, soepbedeling voor daklozen, ... De schoolprojecten van het stedelijk onderwijsbeleid beogen steeds een duurzame inbedding in de reguliere werking.
 - de projecten ‘breed leren’ van het onderwijsbeleid van de stad waarin scholen samenwerken met cultuurpartners en waarbij duurzame inbedding nagestreefd wordt:
 - Moretus’ vrienden: een samenwerking tussen Groenendaalcollege, BuSo Sint-Jozef en museum Plantin-Moretus waarbij de leerlingen in een integraal traject elkaar en het museum leren kennen.
 - Leesproject in de wijk: Stedelijk Lyceum Waterbaan in samenwerking met bibliotheek Arena, met een focus op ontwikkelen van voorleesvaardigheid in authentieke contexten.
 - de ‘zomerscholen’ waarin anderstalige nieuwkomers die instromen in het leerplichtonderwijs via een geïntegreerd traject en al doende Nederlands leren, sociale en culturele vaardigheden ontwikkelen, deelnemen aan muzikale en sportactiviteiten, via uitstappen de stad leren kennen, enz.

- district Berendrecht-Zandvliet-Lillo: vanuit één school komen tot samenwerking met het vrijetijdscentrum, de bedrijfseenheid ‘samenleven’ en de andere scholen. Doelstelling is de realisatie van een breed schooldistrict.

4. De toekomst

Inleiding

Naast de bestaande samenwerkingsverbanden die mits kleine aanpassingen aan de nieuwe visie kunnen voldoen, is het noodzakelijk om nieuwe proefprojecten op te zetten die van bij de projectontwikkeling aan bovengenoemde kenmerken en criteria voldoen.

Nieuwe samenwerkingsverbanden die een meerwaarde betekenen voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren, zijn in ieder geval positief, ook indien ze (nog) niet aan alle criteria van de “brede leeromgeving” voldoen. Stevige samenwerkingsverbanden kunnen verder groeien en een goede voedingsbodem zijn voor een ruimere brede leeromgeving. We willen de totstandkoming van nieuwe samenwerkingsverbanden dan ook expliciet faciliteren en ondersteunen.

Zowel voor de nieuwe projecten als voor de al bestaande samenwerkingsverbanden moet van bij aanvang rekening gehouden worden met:

- **Schaalvergroting:** bredere samenwerkingsverbanden met meer betrokken sectoren en meer partners. Samenwerking tussen twee partners wordt uitgebreid naar samenwerking tussen zoveel mogelijk lokale partners die een werking/aanbod hebben in functie van kinderen en jongeren en zo een brede leeromgeving realiseren op lokaal niveau.

Aansluiting zoeken met bestaande lokale samenwerkingsverbanden in functie van de ontwikkeling van kinderen en jongeren, en deze samenwerkingsverbanden versterken, en daar waar mogelijk verdiepen en verbreden tot samenwerkingsverbanden die passen onder de noemer ‘brede leeromgeving’ (en voldoen aan de hoger vermelde criteria).

- **Buurtgerichtheid:** samenwerking afgestemd op lokale noden van kinderen, tieners, jongeren en hun ouders, in relatie met de mogelijkheden en noden van de buurt.

- **Duurzaamheid:** structurele samenwerkingsverbanden, permanente samenwerking en afstemming in functie van de ontwikkelingskansen van de kinderen en jongeren in de buurt.

- **Stadsbrede samenwerking:** samenwerking en afstemming tussen alle stedelijke diensten die een lokale werking hebben die kan bijdragen aan een brede leeromgeving van kinderen en jongeren: Huizen van het Kind, lokale netwerken kinderarmoede, buurtregie, School aan de Beurt, stedelijk wijkoverleg.

- **Impliciet en expliciet leren** wisselen elkaar af. De partners gaan hier bewust mee om, stemmen af binnen welk kader ze leer- en groeikansen creëren voor de kinderen, tieners, jongeren en hun ouders. Beide aspecten komen naast elkaar aanbod en zijn evenwaardig.

Binnen het samenwerkingsverband staat het lerende kind centraal. Elke partner engageert zich om de leerkansen van de kinderen, tieners en jongeren te vergroten door zowel impliciete als expliciete leersituaties te creëren. Beide leerprocessen wisselen elkaar af. Partners weten welke activiteiten ze willen aanbieden via welk van beide leerprocessen.

5. Gedeeld gebruik van infrastructuur

Een brede leeromgeving impliceert ook optimaal ruimtegebruik in functie van maximale ontwikkelingskansen en gaat dus evenzeer over het openstellen en delen van infrastructuur.

Maximale ontwikkelingskansen voor kinderen en jongeren vereisen ook voldoende ruimte om zich te ontplooien. Binnen de brede leeromgeving geven we mee impulsen aan:

- optimaal en gedeeld gebruik van de aanwezige infrastructuur
- multifunctionaliteit en gedeeld ruimtegebruik voorzien bij renovatie- en nieuwbouwprojecten

We denken hier uiteraard aan schoolgebouwen en het ‘open school’-concept, maar ook aan andere gebouwen met een publieke functie. Indien scholen en andere partners hun deuren openen voor de buurt, kunnen er sterkere verbindingen met de buurt worden gecreëerd.

We spreken enkel van een brede leeromgeving indien er ook inhoudelijke samenwerking is. Indien er enkel infrastructuur gedeeld of opengesteld wordt, zonder samenwerking in functie van maximale ontwikkelingskansen, spreken we van ‘open school’ of ‘open infrastructuur’.

We streven er echter niet naar om alle voorzieningen voor kinderen en jongeren te centraliseren in één gebouw. In functie van een maximale ontwikkeling is het ook noodzakelijk dat kinderen en jongeren uit de schoolgebouwen treden en prikkels opdoen in andere omgevingen. Hier worden dan de verbindingen tussen die verschillende omgevingen weer belangrijk.